

Sygn. akt I C 743/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 marca 2012 roku

Sąd Okręgowy w Warszawie, Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący : SSO Bożena Jaskuła

Protokolant : Aneta Wesółkowska

po rozpoznaniu w dniu 21 marca 2012 roku w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa A. M.

przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi

o odszkodowanie

I. zasądza od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi na rzecz powoda A. M. kwotę 199.000 zł (sto dziewięćdziesiąt dziewięć tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 30 marca 2012 roku do dnia zapłaty;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 6.874,08 zł (sześć tysięcy osiemset siedemdziesiąt cztery 08/100 złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania, w tym 3.600 zł (trzy tysiące sześćset złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;

III. nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa - kasy Sądu Okręgowego w Warszawie od pozwanego kwotę 391,88 zł (trzysta dziewięćdziesiąt jeden 88/100 złotych) tytułem zwrotu wydatków wyłożonych tymczasowo przez Skarb Państwa.

1 Sygn. akt I C 743/09

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 17 lipca 2009 roku powód A. M. wniósł o zasądzenie na jego rzecz od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi kwoty 143.000 złotych z ustawowymi odsetkami od daty wniesienia pozwu do dnia zapłaty z tytułu szkody, jaką poniósł na skutek wydania Zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 31 października 1949 roku, co do którego stwierdzone zostało - decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 grudnia 2007 roku – że wydane zostało z naruszeniem prawa w części dotyczącej terenu o powierzchni 21,90 ha. Dla uzasadnienia zajętego stanowiska powód podkreślił, że z uwagi na zajście nieodwracalnych skutków prawnych brak jest możliwości odzyskania w naturze bezprawnie odebranych gruntów, wobec tego powód poniósł szkodę równą wartości odebranych działek.

Pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania, w tym na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

Pozwany podniósł w pierwszej kolejności zarzut przedawnienia roszczenia powódki. Podkreślił również, że strona powodowa nie wskazała zdarzenia stanowiącego źródło szkody oraz nie wykazała związku przyczynowego pomiędzy

wadliwym orzeczeniem administracyjnym a szkodą doznaną przez powoda. Ponadto pozwany zakwestionował wysokość żadanego odszkodowania.

W piśmie procesowym z dnia 20 grudnia 2009 roku (k. 64-71) powód wskazał, iż szkodę, której naprawienia się domaga wyrządziło zarządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1947 roku, nr (...). Ponadto powód podniósł, iż podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia w świetle art. 160 § 6 k.p.a. jest niezasadny.

W piśmie procesowym z dnia 7 grudnia 2011 roku (k. 47) powód rozszerzył powództwo i wniósł o zasądzenie na jego rzecz kwoty 199.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wyroku. Wniósł też o zasądzenie kosztów procesu na jego rzecz.

Na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku powód ustnie rozszerzył powództwo do kwoty 203.000 zł (k. 303).

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Właścicielką nieruchomości ziemskiej (...)o pow. 49,40 ha położonej w powiecie (...), gm. S.była O. M.. O. M.zmarła w dniu (...). Sąd Rejonowy dla W.postanowieniem z dnia 19 grudnia 1996 roku (sygn. akt II Ns 969/96) stwierdził, że spadek po O. M.nabyła w całości jej córka M. M., zaś postanowieniem z dnia 24 stycznia 1990 roku (sygn. Akt II Ns 13/90) Sąd Rejonowy dla W. stwierdził, że spadek po M. M.nabył w całości syn A. M.(okoliczności niesporne).

Zarządzeniem z dnia 31 października 1949 roku, nr (...)Minister Rolnictwa i Reform Rolnych orzekł o przejściu na własność Państwa w/w nieruchomości ziemskiej (...)na podstawie przepisów Dekretu z dnia 28 listopada 1945 roku o przejściu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. Nr 57, poz. 321). Decyzją z dnia 24 października 2007 roku, Nr (...)Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi stwierdził nieważność w/w Zarządzenia w stosunku do gruntów o łącznej pow. 3,04 ha (działki ewidencyjne Nr (...)) oraz stwierdził, że w/w Zarządzenie zostało wydane z naruszeniem prawa w stosunku do gruntów o łącznej pow. 17,8581 ha oraz odmówił stwierdzenia nieważności tego Zarządzenia w pozostałej części. W wyniku złożonego wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy, w dniu 20 grudnia 2007 roku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał decyzję Nr (...)mocą której na podstawie art. 156 § 1 pkt 2 w związku z art. 158 k.p.a. stwierdził nieważność w/w Zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1949 roku w części dotyczącej działek ewidencyjnych o łącznej powierzchni 2,06 ha oznaczonych numerami: (...)zaś w części dotyczącej działek ewidencyjnych o łącznej powierzchni 18,8381 ha, oznaczonych numerami: (...)(część działki) o pow. 0,50 ha, (...)o pow. 2,75 ha, (...)o pow. 0,3 ha,(...)o pow.0,05 ha, (...)o pow. 5,58 ha, (...)o pow. 0,13 ha, (...)o pow. 2,69 ha,(...)o pow. 1,70 ha, (...)o pow. 0,52 ha, (...)o pow.. 0,12 ha, (...)o pow. 2,7875 ha, (...)o pow. 1,0306 ha, (...)o pow. 0,39 ha i (...) o pow. 0,59 ha stwierdził, że Zarządzenie to zostało wydane z naruszeniem prawa (k.11-19).

Decyzją z dnia 5 lutego 2009 roku, Nr (...)Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, po rozpoznaniu wniosku Wójta Gminy S.o ponowne rozpatrzenie sprawy zakończoną decyzją ostateczną Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 grudnia 2007 roku uchylił tę decyzję w części dotyczącej działek nr (...)o pow. 0,39 ha i (...) o pow. 1,65 ha - na podstawie art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a. - i w tej części stwierdził nieważność Zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1949 roku . W pozostałym zakresie zaskarżoną decyzję utrzymał w mocy (k.20-27).

Powód A. M. wnioskiem z dnia 14 maja 2009 roku zwrócił się do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o przyznanie odszkodowania w kwocie 500.000 zł za szkodą wyrządzoną zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1949 roku (k.28-29)

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi postanowieniem z dnia 15 czerwca 2009 roku, zwrócił wniosek powoda A. M. o przyznanie odszkodowania z uwagi na brak właściwości Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do jego rozpatrzenia. (k.32-35).

Wartość rynkowa działek - co do których w decyzji nadzorczej stwierdzono, że wadliwe zarządzenie zostało wydane z naruszeniem prawa - oznaczonych numerami: (...) (część działki) o pow. 0,50 ha, (...) o pow. 2,75 ha, (...) o pow. 0,3 ha, (...) o pow. 0,05 ha, (...) o pow. 5,58 ha, (...) o pow. 0,13 ha, (...) o pow. 2,69 ha, (...) o pow. 1,70 ha, (...) o pow. 0,52 ha, (...) o pow. 0,12 ha, (...) o pow. 2,7875 ha, (...) o pow. 1,0306 ha - o łącznej powierzchni 15,3821 ha (po dokonaniu nowych pomiarów), według ich stanu na dzień 31 października 1949 roku, a cen aktualnych na dzień 6 marca 2012 roku wynosiła 203.000 złotych (pisemna uzupełniająca opinia biegłego J. Ł.k. 284-294).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił w oparciu o niekwestionowane co do autentyczności dowody z dokumentów zawartych w aktach niniejszej sprawy oraz w dołączonych aktach postępowania administracyjnego. Dowody z dokumentów - decyzje administracyjne, korzystając z materialnej mocy dowodowej wynikającej z treści art. 244 k.p.c., stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone.

Sąd uznał, że opinia biegłego rzeczoznawcy J. Ł. (zarówno zasadnicza k. 22-245, jak uzupełniająca k. 284-294) zostały sporządzone przez osobę posiadającą fachową wiedzę i doświadczenie. Wykształcenie biegłego oraz jego empiria stanowią dla Sądu gwarancję rzetelności i dlatego wnioski wypływające z treści sporządzonej przez niego opinii przyjęte zostały jako wiarygodny dowód mogący stanowić podstawę ustaleń faktycznych w zakresie wartości rynkowej działek położonych w obrębie wsi S., gm. S.. Ostateczne wnioski sformułowane przez biegłego nie były kwestionowane przez strony. Analogiczna ocena dotyczyła opinii biegłego geodety A. D. (opinia zasadnicza k. 112-116, opinia uzupełniająca k. 264-265). Na podstawie tej opinii Sąd ustalił, iż działki za które w niniejszym procesie powód domaga się odszkodowania wchodziły w skład majątku (...) w dacie wydania wadliwego zarządzenia nacjonalizującego.

Sąd zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważyć należało podstawę prawną zgłoszonego w sprawie niniejszej roszczenia.

Subsumcja podstawy faktycznej żądania powoda - wywodzonego z faktu wydania z naruszeniem prawa decyzji administracyjnej o przejęciu na własność Państwa w/w nieruchomości ziemskiej (...) na podstawie przepisów Dekretu z dnia 28 listopada 1945 roku o przejęciu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa nakazywała rozważyć je w oparciu o przepis art. 160 § 1 i 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku kodeks postępowania administracyjnego zgodnie z którym stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji, służy roszczenie o odszkodowanie za poniesioną rzeczywistą szkodę, chyba że ponosi ona winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie.

Przechodząc do oceny zaistnienia przesłanek odpowiedzialności strony pozwanej, w pierwszej kolejności stwierdzić należy, że w myśl art. 160 § 2 k.p.a. do odszkodowania stosuje się przepisy kodeksu cywilnego. W sprawie należało zatem ustalić, czy nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę, którym było wydanie decyzji z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. albo stwierdzenie nieważności takiej decyzji, a zatem - czy została wydana decyzja niezgodna z prawem, a następnie, czy szkoda została wyrządzona i w jakiej wysokości oraz czy pozostaje ona w związku przyczynowym z wydaniem decyzji.

Stwierdzenia w pierwszej kolejności wymaga - w oparciu o utrwalone orzecznictwo Sądu Najwyższego- że fakt, iż decyzja administracyjna została wydana z rażącym naruszeniem prawa, przesądza o bezprawności i winie funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności /tak min. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 maja 1985 r., II CR 121/85, OSNC 1986, nr 4, poz. 53/.

Na stronie powodowej ciążył natomiast obowiązek wykazania - przy bezspornym fakcie wydania w dniu 31 października 1949 roku wadliwej decyzji administracyjnej - pozostałych przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, a zatem faktu powstania szkody (i jej rozmiarów) oraz istnienie normalnego związku przyczynowego pomiędzy ową szkodą a zdarzeniem, które ją wywołało.

W przekonaniu Sądu nie może budzić wątpliwości, że powód na skutek wadliwego Zarządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1949 roku, mocą którego przejęto na własność Państwa majątek ziemski

„(...)”, poniósł rzeczywistą szkodę, rozumianą jako powstałą wbrew woli poszkodowanego różnicę między obecnym jego stanem majątkowym (tu-stanem majątkowym jego następcy prawnego) a tym stanem, jaki zaistniałby, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (tak Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 11 lipca 1957 roku, 2 CR 304/57, OSN 1958, nr III, poz. 76 oraz w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1963 roku, IH PO 31/63, OSNCP 1964, nr 7-8, poz. 128 czy też w wyroku z dnia 16 kwietnia 2002 roku w sprawie V CKN 960/00 oraz z dnia 15 listopada 2002 roku w sprawie V CKN 1325/00). Szkodę rzeczywistą / *damnum emergens*/, jaką poniósł powód stanowi uszczerbek majątkowy, jaki powstał na skutek wydania dotkniętego wadą prawną zarządzenia nacjonalizującego, odejmującego poprzednicze prawnej powoda O. M.prawo własności działek oznaczonych numerami: (...) (część działki) o pow. 0,50 ha, (...) o pow. 2,75 ha, (...) o pow. 0,3 ha, (...) o pow. 0,05 ha, (...) o pow. 5,58 ha, (...) o pow. 0,13 ha, (...) o pow. 2,69 ha, (...) o pow. 1,70 ha, (...) o pow. 0,52 ha, (...) o pow. 0,12 ha, (...) o pow. 2,7875 ha, (...) o pow. 1,0306 ha, stanowiących część majątku ziemskiego „(...)”, a której wysokość wyznacza wartość tego prawa. Niewątpliwym jest przy tym, że nie istnieje już możliwość odzyskania tych działek w naturze. Jak bowiem wynika z rozstrzygnięcia zawartego w decyzji nadzorczej, wadliwe orzeczenie administracyjne z dnia 31 października 1949 roku wywołało nieodwracalne skutki prawne- z uwagi na trwałe rozdysponowanie tych działek na rzecz osób trzecich, a to z kolei uniemożliwiło stwierdzenie nieważności decyzji (a „jedynie” że wydana została z naruszeniem prawa). Powyższe oznacza, że obarczone wadą zarządzenie nadal funkcjonuje w obrocie prawnym.

Rozstrzygnięcie o istnieniu adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy tak rozumianą szkodą a zdarzeniem ją powodującym (tj. Zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 31 października 1949 roku) musi być poprzedzone oceną, czy szkoda nastąpiłaby także wtedy, gdyby zapadła decyzja zgodna z prawem /tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 06 lutego 2004 roku, II CK 433/02, LEX nr 163987/. Na tak postawione pytanie należy w przekonaniu Sądu udzielić odpowiedzi przeczącej. Wypada bowiem przyjąć, że alternatywnym zachowaniem się właściwego organu powinno być niewydawanie żadnej decyzji w tym przedmiocie. W konsekwencji uprawnionym jest stwierdzenie, że jeśliby nie wydano żadnej decyzji w oparciu o przepisy Dekretu z dnia 28 listopada 1945 roku o przejściu niektórych nieruchomości ziemskich na cele reformy rolnej i osadnictwa (Dz. U. Nr 57, poz. 321), bo przepisy te nie mogły mieć w stosunku do majątku (...) zastosowania, poprzedniczka prawna powoda zachowałaby określone prawo majątkowe (prawo własności), które przypadłoby powodowi jako jej spadkobiercy.

Ocena całokształtu okoliczności sprawy prowadzi zatem do wniosku, że uszczerbek majątkowy po stronie powoda jest normalnym następstwem bezprawnego działania organu administracji, który w 1949 roku wydał wadliwe zarządzenie nacjonalizujące.

Ustalen w zakresie wartości prawa własności – wyznaczającego wysokość należnego powodowi odszkodowania - Sąd dokonał w oparciu o omówiony powyżej dowód z opinii biegłego J. Ł.. Sąd uznał, że miarodajną dla ustalenia wysokości odszkodowania będzie wartość działek określona według ich stanu na chwilę wydania decyzji, która spowodowała szkodę, czyli na dzień 31 października 1949 roku, a cen aktualnych, a to zgodnie z treścią art. 363 § 2 k.c.

Sporządzoną przez biegłego sądowego J. Ł. opinię uzupełniającą pozwany zakwestionował w części dotyczącej ustalenia wysokości szkody rzeczywistej. Mianowicie pozwany Skarb Państwa zarzucił, iż biegły bezpodstawnie przyjął założenie (poczynił ustalenie faktyczne), że w 1949 roku na dwóch działkach oznaczonych numerami: (...) i (...) znajdowały się „funkcjonujące” stawy rybne i wyceniając wartość tych działek, uwzględnił również wartość znajdujących się na tych działkach stawów rybnych. W ocenie Sądu, powyższy zarzut jest niezasadny. Biegły J. Ł. wyraźnie wskazał w opinii uzupełniającej (pkt 11.12 k. 291), że nieruchomości stanowiące stawy rybne mogą być wyceniane: - w całości przy zastosowaniu podejścia porównawczego lub podejścia dochodowego, - jako suma wartości rynkowej gruntu i wartości odtworzenia budowli i innych urządzeń przy zastosowaniu podejścia kosztowego. W przypadku zastosowania podejścia porównawczego lub podejścia dochodowego wycena gruntów pod wodami ma charakter łączny. Oznacza to, że w wycenianej wartości gruntu ujmuje się również wartość wody nad tymi gruntami. Z uwagi na brak transakcji, których przedmiotem były grunty ze stawami rybnymi nie było możliwe zastosowanie podejścia porównawczego. Dlatego też wyceny dokonano podejściem dochodowym, polegającym na określeniu

wartości nieruchomości, przy założeniu, że jej nabywca zapłaci cenę, której wysokość uzależni od przewidywanego dochodu, jaki uzyska z nieruchomości.

Zdaniem Sądu, przyjęcie przez biegłego wskazanego podejścia nie może być kwestionowane, zważywszy, iż to do biegłego należy dokonanie wyboru właściwego podejścia szacowania wartości nieruchomości. Biegły w sposób spójny i logiczny uzasadnił dlaczego wybrał podejście dochodowe, oraz dlaczego wybór innego podejścia był niemożliwy. Rzeczą biegłego było dokonanie wyceny działek w takim ich stanie faktycznym, jaki istniał w dacie wydania wadliwej decyzji. Pozwany nie kwestionował istnienia stawów rybnych na w/w działkach w 1949 roku, bo nawet odwoływał się do twierdzeń poprzedniej właścicielki O. M., która tę część majątku traktowała jako „przestrzeń (powierzchnię) pod wodą” (k. 303 – protokół rozprawy). W ocenie Sądu, biegły J. Ł. – wbrew twierdzeniu pozwanego – nie wyszedł poza swoją rolę procesową i nie dokonał wyceny z uwzględnieniem dochodów z „funkcjonującego” gospodarstwa rybnego, lecz jednoznacznie wskazał, iż przedmiotem sporządzonej przez niego opinii jest wycena „gruntów pod wodami”, przy czym przy tego rodzaju przedmiocie wyceny, w szacowanej wartości gruntu ujmuje się również wartość wody nad tymi gruntami. Błędne jest zatem twierdzenie pozwanego, że biegły dokonał wyceny „funkcjonującego” gospodarstwa rybnego, bo jak wynika z przedstawionej argumentacji biegły J. Ł. w celu dokonania wyceny działek, posłużył się jedynie „podejściem dochodowym”. Z tych względów Sąd w całości podzielił opinię tego biegłego i ustalając wysokość szkody oparł się na wydanej przez niego opinii.

Odsetki ustawowe z uwagi na odszkodowawczy charakter roszczenia (art. 363 § 2 k.c.) zostały zasądzone od daty wydania wyroku.

Mając na uwadze, że powód ostatecznie i – w świetle art. 193¹ § 2 k.p.c. - skutecznie rozszerzył powództwo do kwoty 199.000 zł, żądanie powoda zostało uwzględnione w całości. Rozszerzając powództwo na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku do kwoty 203.000 zł, ustnie do protokołu, powód uczynił to nieskutecznie, w związku z tym rzeczą Sądu było rozpatrzenie żądania powoda tylko co do kwoty 199.000 zł wskazanej w piśmie procesowym, zawierającym rozszerzenie powództwa.

Odnosząc się zaś do podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia powoda, stwierdzić należy, że nie zasługiwał on na uwzględnienie. Za ugruntowane w orzecznictwie uznać należy podzielane przez Sąd zapatrywanie, że wymagalność i przedawnienie roszczenia odszkodowawczego wobec Skarbu Państwa przewidzianego w art. 160 k.p.a. zostały uregulowane w szczególny sposób, to chociaż chodzi tu odpowiedzialność za czyn niedozwolony, nie stosujemy ogólnych przepisów o czynach niedozwolonych i przedawnieniu roszczeń, lecz regulację szczególną zawartą w art. 160 § 6 k.p.a. (tak też w uchwale Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 roku, III CZP 112/10). Roszczenie o naprawienie szkody wynikające z decyzyjnego (administracyjnego) stwierdzenia, że decyzja została wydana z naruszeniem prawa (art. 156 § 1 k.p.a.) przedawnia się zatem z upływem trzech lat od dnia, w którym stała się ostateczna decyzja w przedmiocie takiego stwierdzenia (art. 160 § 6 k.p.a.), bez względu na to, kiedy szkoda powstała (lub się ujawniła).

Zestawiając zatem datę wydania decyzji nadzorczej Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (tj. 20 grudnia 2007 roku)- ostatecznej z tą chwilą również w rozumieniu art. 160 §6 k.p.a., pomimo możliwości złożenia wniosku o ponownie rozpatrzenie sprawy-tak trafnie Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 listopada 2008 roku, V CSK 204/08, LEX nr 527065), z momentem wniesienia pozwu w sprawie niniejszej (tj. 24 lipca 2009 roku k. 39 – data stempla pocztowego na kopercie) nie może budzić wątpliwości, że nastąpiło to przed upływem trzyletniego terminu przedawnienia określonego w powołanym uregulowaniu.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji wyroku.

O kosztach procesu Sąd orzekł na zasadzie art. 98 k.p.c.